

Міністерство освіти і науки України

Інститут спеціальної педагогіки НАПН України

«Корекція розвитку»

Програма з корекційно-розвиткової роботи для підготовчих, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із затримкою психічного розвитку

Автори: Логвінова І. П., Кучеренко Ю. О

Київ-2016

Пояснювальна записка

Програма з корекційно-розвиткової роботи для підготовчих, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із затримкою психічного розвитку «Корекція розвитку» спрямована на розвиток особистості, корекцію соціо-емоційної, вольової, мотиваційної сфер молодших школярів із затримкою психічного розвитку (далі - ЗПР) та на досягнення психологічного здоров'я в цілому. Її розробка базується на концептуальних засадах Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей із особливими освітніми потребами та на основі наказу Міністерства освіти і науки України від 23. 01. 2015 р. “Про розроблення корекційно-розвиткового та методичного забезпечення спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів”.

У корекційній роботі з дітьми із ЗПР основні зусилля спрямовуються на подолання їх інтелектуального дефіциту, в той час, як страждає особистісна сфера в цілому. Наслідком цього є несформованість у молодшому шкільному віці навчальної діяльності як провідної. Як визначено у Концепції науково-методичного забезпечення формування навчальної діяльності дітей із затримкою психічного розвитку “центральним орієнтиром в організації навчальної діяльності постає *активність* особистості, як головна її властивість”. Це можливо за умови зміщення фокусу уваги в корекційній роботі із пізнавальної на емоційну сферу, як таку, що здатна трансформувати зовнішні впливи, тобто процес навчання, у особистісні смисли. Інструментом для реалізації цього в умовах школи є застосування програми з корекційно-розвиткової роботи для підготовчих, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із ЗПР «Корекція розвитку».

Метою корекційно-розвиткової роботи визначено формування здорової особистості школярів із затримкою психічного розвитку, корекція їх соціо-емоційних порушень, пізнавальної діяльності, спілкування та створення умов для розкриття їх особистісного потенціалу.

Передбачається, що реалізація психокорекційного змісту програми на етапі навчання у початковій школі буде сприяти створенню відповідних умов для дозрівання психологічних компонентів навчальної діяльності. Важливо враховувати, що саме емоційні та особистісно-мотиваційні особливості впливають на пізнавальну діяльність дитини і є фундаментом для ефективного засвоєння і використання знань.

Мета реалізується завдяки виконанню наступних **корекційно-розвиткових завдань**:

- розвиток самоусвідомлення школярів із затримкою психічного розвитку (тілесного, емоційного, особистісного, соціального);
- активізація пізнавальної потреби (в тому числі, і потреби у самопізнанні);
- розвиток потребово-мотиваційної сфери особистості;
- формування здатності до емоційної децентрації;

- формування адекватної самооцінки;
- розвиток тілесної, емоційної, вольової регуляції, що проявляється у поведінці;
- корекція та профілактика особистісних порушень;
- корекція емоційно-вольової незрілості;
- покращення соціальних навичок;
- розширення рольового репертуару, розкриття індивідуальних особистісних та творчих здібностей учнів із затримкою психічного розвитку.

Основне місце у програмі з корекційно-розвиткової роботи відводиться формуванню самосвідомості дітей із ЗПР, яка з раннього віку розвивається від самовідчуття до самоаналізу, і до самоконтролю шляхом поступового розширення знань про себе (пізнавальний компонент) і ставлення до себе (емоційний компонент), що знаходить своє пряме відображення у структурі програми.

Структура програми складається із трьох розділів, які відповідають трьом особистісним рівням: фізичне Я (тілесний рівень самоусвідомлення), психічне Я (емоційно-вольова, потребово-мотиваційна та діяльнісна сфери) та соціальне Я (соціальний рівень самоусвідомлення).

Змістове наповнення кожного розділу враховує психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку і співвідноситься з онтогенетичними закономірностями розвитку особистості дитини. Кожен розділ програми містить психокорекційний зміст, що апелює до актуальних сфер взаємодії молодшого школяра: *із собою, з іншими, з соціумом*.

Розділ “Фізичне Я” включає блок “Мое тіло” і спрямований на усвідомлення тіла шляхом активізації самопізнання через формування тілесного образу, схеми тіла, усвідомлення сенсорних відчуттів, формування тілесної рефлексії та тілесної регуляції.

Розділ “Психічне Я” включає блоки “Мої емоції”, “Мої потреби та бажання”, “Ставлення до себе” та “Активність Я”, що спрямовані на формування усвідомлення своїх емоцій, потреб і бажань, позитивного образу Я, вольових дій, самовираження та розвиток ігрових навичок.

Розділ “Соціальне Я” містить блоки “Мое оточення” та “Соціальні ролі”, зміст яких спрямований на формування усвідомлення свого оточення та його значення у своєму житті, учнівської ідентичності та на розширення репертуару соціальних ролей.

Оскільки виникнення активності Я, первинне самоусвідомлення дитини, поява її вищих психічних функцій та розвиток емоційної сфери пов’язане з тілом, тілесною активністю і тілесним самоусвідомленням, то базовим у структурі програми є

розділ “Фізичне Я”. Основне призначення цього розділу — допомогти дітям із ЗПР усвідомити простір власного тіла та простір навколо, опанувати навички тілесної рефлексії та довільної регуляції. Сформованість схеми тіла лежить в основі просторового орієнтування й просторово-часових уявлень, порушення яких прямо впливає на рівень актуального інтелектуального розвитку дитини із ЗПР, та феноменологічно проявляється в розладах графічної діяльності, читанні, письмі, оволодінні математичними операціями, різними видами мислення (особливо абстрактно-логічного), які є складовими всіх інтелектуальних операцій.

Беручи до уваги, що сенсорні відчуття забезпечують безпосередній зв'язок свідомості із зовнішнім світом, у психокорекційному змісті програми передбачено робота над їх усвідомленням з метою активізації пізнання себе, свого тіла і свого оточення за рахунок оптимізації тактильно-кінестетичних та сенсорних відчуттів.

Усвідомлення своїх тілесних відчуттів, що змінюються залежно від ситуації (тілесна рефлексія), сприяє кращому розумінню впливу середовища на організм та підвищує здатність свідомо реагувати на нього (тілесна регуляція).

Розділ “Психічне Я” починається з блоку “*Мої емоції*”. Головною метою цього блоку є корекція емоційної сфери, відставання в розвитку якої присутнє в усіх дітей із затримкою психічного розвитку. Найвиразнішими проявами цього відставання є слабкість емоційної регуляції, емоційна нестійкість, реакції протесту; поверховість емоційних контактів, труднощі у розпізнаванні власних емоцій та емоцій іншого; порушення здатності сприймати і враховувати у своїй поведінці стани, бажання, інтереси інших людей; дефіцит соціальних почуттів - співпереживання та співчуття. Опрацювання психокорекційного змісту блоку “*Мої емоції*” є обов'язковим у кожному класі і ускладнюється поступово: починаючи від формування елементарних уявлень про емоції, опрацювання здатності їх сприймати, розпізнавати, виражати, і закінчуючи формуванням уміння розуміти й описувати свій емоційний стан і стан інших людей та вільно і відкрито проявляти почуття без шкоди для інших.

Блок “*Мої потреби та бажання*” спрямований на психокорекцію потребово-мотиваційної сфери. У віці 6-7 років у дітей з нормативним психічним розвитком відбувається перехід від усвідомлення своїх дій до усвідомлення своїх особистісних якостей та мотивів діяльності. Це стає однією із передумов до оволодіння навчальною діяльністю. Втім, у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку цього не відбувається. На фоні зниження пізнавальної потреби, у них переважають ігрові мотиви та мотиви на отримання задоволення. Для них характерний низький рівень самоусвідомлення, що робить очевидною їх неготовність до шкільного навчання на момент вступу до школи. Тому на етапі навчання в початковій школі з підготовчого класу проводиться робота над здатністю усвідомлювати свої дії та поведінку, а з третього класу розпочинається робота над усвідомленням своїх потреб, формування здатності їх розпізнавати, називати, визначати пріоритети у своїх бажаннях та вподобаннях, усвідомлювати мотиви своєї діяльності.

Блок “*Ставлення до себе*” спрямований на формування у дітей із ЗПР адекватної самооцінки та позитивного образу Я, формування потреби у саморозвитку, здатності звертати увагу на свій внутрішній світ і своє місце у взаємостосунках з іншими.

На відміну від норми, на момент вступу до школи в дітей із затримкою психічного розвитку не закладаються передумови для формування самооцінки. Для учнів із ЗПР характерним є нестійке відчуття себе, невпевненість у собі, делегування своєї самостійності іншим людям (переважно дорослим). Такі діти демонструють нездатність справлятися із ситуацією неуспіху (особливо у шкільних ситуаціях), активне уникання її і, внаслідок переважання досвіду неуспішності, невстигання — почуття неповноцінності. У більш старшому віці формується фіксація на невдачах; занижена самооцінка, яка знижує і мотивацію для досягнення успіху; неадекватне сприйняття власних можливостей; безініціативність та низький рівень домагань. Надовго зберігається інфантильна позиція у міжособистісній взаємодії: нездатність зайняти точку зору іншого, ставати на його позицію, занижена критичність власних дій та вчинків, егоцентричність та труднощі домовлятися.

Психокорекційний зміст блоку “*Ставлення до себе*” складається із роботи над формуванням уявлення про риси характеру, усвідомлення учнями із ЗПР своїх особистісних якостей, своїх сильних сторін, вмінь, переваг і можливостей, формування позитивного образу Я, почуття гідності, самоповаги, впевненості, усвідомлення процесу свого дорослішання і змін у собі, корекцію самооцінки.

Важливим заданням корекційно-розвиткових занять є навчання рефлексивним діям: усвідомлювати не лише свої почуття, але й причини, через які вони виникли, розуміти наслідки своїх дій, причини поведінки, здатність будувати життєві плани.

Блок “*Активність Я*” спрямований на корекцію вольової сфери та формування ігрової діяльності. Основний акцент ставиться на розвитку здатності дитини виражати себе через самостійність, творчість, гру, висловлення своєї думки, здійснення вибору та прийняття рішень.

При всій неоднорідності проявів затримки психічного розвитку, зниження особистісної активності та незрілості вольової сфери характерна для всіх школярів із ЗПР. У нормі здатність до вольового зусилля виникає у дошкільному віці в результаті розвитку самосвідомості та довільної регуляції. Довільність розвивається поступово, починаючи від регуляції рухової активності, до регуляції вищих психічних функцій та до регуляції власних емоцій. У шість років дитина може поставити мету, прийняти рішення, намітити план дій, виконати його, докласти зусиль у разі потреби для подолання труднощів, оцінити результат своїх дій. При затримці психічного розвитку відмічається ослабленість вольової регуляції поведінки, пізнавальна пасивність (наслідком якої стає обмежений об’єм знань та уявлень про навколишнє середовище), відсутність спрямованості зусиль на отримання знань, нестійкість інтересу до навчання, слабкість вольових установок, підвищена навіюваність, нездатність протистояти зовнішньому впливу; імпульсивність, некритичність поведінки.

Тому пріоритетними у психокорекційному змісті цього блоку є завдання з формування таких вольових дій як дисциплінованість, витримка, самостійність, ініціативність, організованість, здатність діяти за правилами, приймати рішення, робити усвідомлений вибір, проявляти ініціативу у творчості та грі. Опрацювання цих завдань проводиться у всіх класах початкової школи з поступовим ускладненням змісту психокорекційної роботи.

Психокорекційний зміст програми враховує необхідність дозрівання ігрової діяльності як основного способу пізнання й осмислення оточуючої дійсності молодших школярів із ЗПР. На момент вступу до школи ігрова діяльність продовжує домінувати, проте, залишається недостатньо сформованою, що не дозволяє відбутися переходу до навчальної діяльності. Гра є тим безпечним середовищем, де дитина може випробувати найбільш ефективні способи поведінки та відчувати власну силу, використовуючи можливість зробити щось за власним задумом. З підготовчого по другий класи основна увага приділяється рухливим іграм з правилами та сюжетно-рольовим іграм. Це допомагає учням із ЗПР вчитися будувати діалоги, розвивати навички взаємодії, засвоювати соціальні норми поведінки. Сюжетно-рольова гра сприяє розвитку емоційної децентрації, оскільки створює сприятливі умови для того, щоб дитина із ЗПР могла поставити себе на місце іншої людини, відчувати себе в ролі іншого. Дитина бере на себе роль тоді, коли може виділити суттєві ознаки іншого і повторити їх. Рівень розвитку сюжетно-рольової гри є показником рівня розвитку інтелекту. Рухливі ігри з правилами сприяють розвитку довільності, координації рухів, усвідомленню своєї кінесфери, орієнтації у просторі.

У третьому та четвертому класах розвиток ігрових навичок відбувається завдяки використанню рухливих ігор-естафет, режисерських ігор та ігор-драматизацій. Ігри-естафети формують відчуття приналежності до команди під час гри, створюють простір для спільної діяльності заради спільної мети, дають можливість розділити свої почуття з членами команди у разі виграшу/ програшу. Ігри-драматизації, як різновид театралізованих ігор, сприяють формуванню здатності до творчого самовираження, надають можливість дітям із ЗПР у перспективі вільно вступати в різного роду взаємини поза умовами ігрової ситуації, активно впливати на явища навколишньої дійсності, які представляють для них інтерес, і в яких вони зможуть виступати повноцінними учасниками.

Творчість також є способом прояву активності особистості школяра із ЗПР. Розвиток творчого мислення пов'язаний з розвитком сприймання, пам'яті, уяви, мовлення. Для розвитку уяви важливе значення має вміння усвідомлювати чуттєві враження, називати їх. Робота з ознаками і властивостями предметів поступово розвиває у дитини із ЗПР здатність уявляти предмет в цілому, подумки змінювати його, поєднувати елементи знайомих образів, створюючи щось нове, невідоме. При нормативному розвитку діти 5-6 років можуть самостійно складати загадки про предмети, описуючи їхні чуттєві якості і властивості. В 7-річному віці дитина здатна порівнювати та співставляти властивості й ознаки різних предметів, описуючи їх,

використовує метафори, алегорії. Втім, у дітей із затримкою психічного розвитку формування такої здатності потребує цілеспрямованої корекційно-розвиткової роботи, що знаходить своє відображення у блоці “Моя творчість”.

Блок “*Моє оточення*” спрямований на вирішення одного із найважливіших вікових завдань психічного розвитку на етапі молодшого шкільного віку — набуття навичок соціальної взаємодії у колективі ровесників і підтримка дружніх зв'язків. У дітей із затримкою психічного розвитку відмічається низька потреба у міжособистісній взаємодії всередині групи, наслідком чого стає дезінтеграція дитячого колективу та затягування адаптаційного періоду. Тому психокорекційний зміст роботи у підготовчому та першому класах охоплює подолання труднощів адаптації до школи, формування усвідомлення свого оточення (сім'ї, школи), довіри і безпеки у групі, здатності співпрацювати. Починаючи з другого класу, акцент психокорекційних занять зміщується на формування навичок співпраці, здатності проявляти турботу, повагу до інших, встановлювати дружні стосунки, переймати і керуватися морально-ціннісними установками у міжособистісній взаємодії.

Блок “*Соціальні ролі*” тісно пов'язаний із попереднім блоком, проте прицільніше спрямований на формування учнівської ідентичності, усвідомлення та розширення рольового репертуару, соціальних ролей (я у школі, у гостях, у театрі, у магазині, у лікарні тощо). Для школярів із ЗПР характерно неприйняття ролі учня, інтерес лише до шкільної атрибутики, вони часто поводять себе як дошкільники. У спільній практичній діяльності вони не вмюють домовлятися, співвідносити свої дії з діями партнера, ефективно вирішувати конфліктні ситуації. Без спеціальної корекційної роботи у дітей із ЗПР учнівська ідентичність може так і не сформуватися протягом всього навчання у початковій школі.

Для реалізації психокорекційного змісту програми рекомендується організовувати заняття у формі ігрового тренінгу з використанням рольових ігор, психодрами, психогімнастики, ігор-драматизацій, елементів дихальної гімнастики, сенсомоторної корекції та освітньої кінезіології, танцювально-терапевтичних методик, арт-терапії, музикотерапії. Шляхом програвання спеціально підібраних психологом вправ, діти із затримкою психічного розвитку мають можливість відпрацювати певні особистісні якості та уміння. Важливою умовою реалізації програмового змісту корекційно-розвиткових занять є створення безоціночного середовища, добровільної участі в іграх і виконанні вправ. Порівняно з уроками, правила менш регламентовані, наприклад, припускається, що діти сидять в колі на стільчиках або на килимку, можуть говорити з місця, не встаючи, не піднімаючи руки тощо.

Оскільки особистість формується під впливом оточуючого середовища в процесі свідомої діяльності й спілкування, важливо створити безпечні умови, в яких дитина могла б досліджувати себе. Самооцінка або відчуття цінності себе розвивається у дітей в таких умовах, де дорослий безумовно приймає дитину, активно слухає її переживання і потреби, надає допомогу, коли це необхідно, підтримує успіхи, допомагає конструктивно розв'язувати конфлікти, ділиться своїми почуттями, не втручається у завдання, з якими дитина може впоратися самостійно.

Відповідно до типового навчального плану на реалізацію корекційної програми виділяється 105 годин, по три години на тиждень у кожному класі, починаючи з підготовчого. Програма є основою для календарно-тематичного та поурочного планування, в якому психолог на свій розсуд розподіляє години, відведені на корекційно-розвиткову роботу. На кожному занятті передбачається довільне поєднання вправ, спрямованих на опрацювання психокорекційного змісту розділів “Фізичне Я”, “Психічне Я”, “Соціальне Я”. Це дасть можливість психологу вільно і творчо підійти до реалізації програми в кожному класі, врахувати інтереси й рівень підготовки учнів, конкретні умови викладання.

ПІДГОТОВЧИЙ КЛАС
105 годин (3 години та тиждень)

Зміст психокорекційної роботи:	Очікувані результати:
Фізичне Я	
<p><i>Моє тіло:</i></p> <p>1. Тілесний образ уявлення про власне тіло, його будову ставлення до тіла</p> <p>2. Схема тіла (внутрішнє уявлення про тіло як єдине ціле з визначеними границями, що чітко відображає розташування та розміри його складових, відчуття положення тіла у просторі, рухові можливості)</p> <p>3. Сенсорні відчуття сприймання та розрізнення зорових, слухових, нюхових, смакових, дотикових відчуттів</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - називає частини тіла та їх призначення; - виражає позитивне ставлення до свого тіла; - показує частини тіла (<i>голова, шия, груди, живіт, боки, спина</i>), обличчя (<i>чоло, очі, ніс, щоки, вуха, рот (губи, зуби, язик)</i>), рук (<i>плече, лікоть, долоня, пальці</i>), та ніг (<i>коліно, п'ята, пальці</i>); - розрізняє органи чуття за їх функціями: око — бачить, вухо — чує, шкіра — відчуває температуру, фактуру поверхні, язик — смак тощо;

<p>4. Тілесна рефлексія елементарні навички самоспостереження за тілесними відчуттями, ритмом дихання усвідомлення рухових можливостей свого тіла</p> <p>усвідомлення процесу свого дорослішання і змін у собі</p> <p>5. Тілесна регуляція довільна регуляція рухової активності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - за словесною інструкцією - за візуальним зразком 	<ul style="list-style-type: none"> - розрізняє ротовий та носовий вдих-видих; - має уявлення про індивідуальні рухові можливості свого тіла (“я можу швидко бігати, ходити навипиньки, стояти на одній нозі тощо...”); - має уявлення, як змінюються з віком фізичні можливості (“не вмів ходити — тепер вмю”, “не діставав до вмикача світла — тепер дістаю” тощо); - показує на картинках та на фотографіях, який він/ вона зараз, якими був/ -ла раніше і якою буде потім; - розпочинає та зупиняє рух відповідно до заданого сигналу; - імітує рухову послідовність із двох елементів; - відтворює простий ритмічний малюнок;
<h2>Психічне Я</h2>	
<p><i>Мої емоції</i></p> <p>1. Уявлення про емоції поняття про основні емоції: радість, злість, страх, смуток, образа</p> <p>2. Сприйняття та розпізнавання власних почуттів та емоцій</p> <p>3. Вираження емоцій вираження свого настрою невербальними засобами виразності (без слів: мімікою, звуками, жестами чи дотиком, усім тілом)</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про основні емоції, знає як їх назвати; - впізнає емоції (<i>радість, злість, страх, смуток, образа,</i>) на картинках, піктограмах чи фотографіях; - за допомогою психолога пригадує епізоди казок, мультфільмів чи оповідань, де герой відчував відповідне почуття; - наслідує мімікою знайомі емоційні вирази обличчя; - демонструє свої емоції іншим;
<p><i>Ставлення до себе:</i></p>	<p>Учень / учениця:</p>

<p>1. Позитивний образ свого Я: моє ім'я: позитивне ставлення до свого імені усвідомлення своїх умінь</p> <p>2. Усвідомлення змін у собі у часовій перспективі: уявлення про психологічні та фізичні зміни у собі залежно від минулого, сьогодення, майбутнього</p>	<ul style="list-style-type: none"> - позитивно ставиться до свого імені; - називає те, що вміє і може себе похвалити за реальні справи; - розрізняє речі, які можна і не можна робити самостійно дітям; - з опорою на підказки розповідає на тему: “як я змінююся, коли расту”; - за зразком розповідає, чим він/ вона зараз відрізняється від себе у минулому;
<p><i>Активність Я (самовираження)</i></p> <p>1. Мої вольові якості дисциплінованість, дотримання правил</p> <p>витримка</p> <p>самостійність</p> <p>здійснення й обґрунтування свого вибору</p> <p>2. Моя Гра рухливі ігри з правилами (організовані дорослим)</p> <p>сюжетно-рольова гра : постановка ігрових цілей та задач</p> <p> ігрові дії, ігрові предмети</p> <p> правила гри</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - має уявлення, що таке правила і навіщо вони потрібні; - дотримується простих правил; - розрізняє поняття <i>моє, твоє, чуже, наше спільне</i>; - повертає на свої місця речі, якими користувався/-лась. - може чекати своєї черги; - складає свої речі; - вибирає матеріали для роботи чи гри, місце для сидіння; - здійснює вибір одного з двох (чи багатьох) варіантів; - підключається до гри з однолітками в малій групі; - проявляє інтерес до рухливих ігор, хоче грати; - приймає правила гри, намагається їх дотримуватись; - з допомогою дорослого словесно позначає ігрову задачу; - самостійно створює задум гри, обирає тих, з ким хоче гратись; - використовує різні предметні засоби для відтворення дійсності; - вільно використовує предмети-замінники; - дотримується правил, які регулюють послідовність подій;

<p>зміст гри сюжет гри (ланцюжок предметних дій з сюжетними іграшками, предметами-замінниками, уявними предметами)</p>	<p>- відображує у грі стосунки дорослих; - відтворює побутові сюжети у поєднанні з фрагментами казок.</p>
<h2>Соціальне Я</h2>	
<p><i>Моє оточення</i></p> <p>1. Усвідомлення свого оточення: моя сім'я мій клас: знайомство учнів один з одним</p> <p>2. Міжособистісна взаємодія: звертання до знайомих / незнайомих дорослих та дітей</p> <p>вміння говорити про себе у ситуації знайомства добрі справи</p> <p>3. Соціальні ролі статеворольова поведінка</p> <p>роль школяра</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розповідає про склад сім'ї та професії батьків; - знає імена дітей та вчителя; - почуває себе впевнено і комфортно у дитячому колективі; - вітається й прощається з дорослими й з однолітками; - вживає слова, що виражають прохання, подяку, вибачення; - знайомиться і знає, що говорити у ситуації знайомства; - виражає бажання допомогти; - має уявлення, що таке добрі справи, прагне робити добрі справи; - серед запропонованих сюжетів (зображення чи текст) вибирає ті, що ілюструють добрі справи; - з допомогою дорослого називає спільне і відмінне у поведінці хлопчика і дівчинки; - вибудовує статево-вікову послідовність (від немовлячого віку до старості); - має уявлення про нову роль школяра і розповідає, що означає бути учнем;

105 годин (3 години та тиждень)

Зміст психокорекційної роботи:	Очікувані результати:
Фізичне Я	
<p><i>Моє тіло:</i></p> <p>1. Тілесний образ загальне уявлення про своє тіло</p> <p>зовнішність ставлення до тіла</p> <p>2. Схеми тіла (внутрішнє уявлення про тіло як єдине ціле з визначеними границями, що чітко відображає розташування та розміри його складових, відчуття положення тіла у просторі, рухові можливості) орієнтація у схемі тіла</p> <p>орієнтація у просторі відносно себе</p> <p>3. Сенсорні відчуття:</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none">- знає назви та призначення частин тіла (голова, плечі, шия, груди, живіт, спина тощо), обличчя (чоло, ніс, очі, брови, вії, щоки, губи), верхніх і нижніх кінцівок (пальці, стопа, п'ята, коліно, стегно, сідниці, лікоть, долоня);- описує свою зовнішність з допомогою дорослого;- виражає позитивне ставлення до свого тіла, підбирає позитивні слова для позначення його якостей (<i>сильне, вправне тощо</i>);- показує на собі частини тіла (голова, шия, груди, живіт, боки, спина, сідниці), обличчя (чоло, очі, ніс, щоки, вуха, рот (губи, зуби, язик), підборіддя), рук (плече, лікоть, кисть (долоня, пальці), та ніг (стегно, коліно, стопа (п'ята, підошва, пальці));- описує та називає місцезонашування частини тіла, обличчя, верхніх і нижніх кінцівок відносно одна одної (<i>вище-нижче, спереду-ззаду</i>);- визначає положення інших об'єктів у просторі відносно себе (<i>над головою, під ногами, попереду, позаду, далеко, близько</i>);- виконує завдання на розміщення предметів відносно себе згідно візуальної та слухової інструкції;

<p>сприймання та розрізнення зорових, слухових, нюхових, смакових, тактильних відчуттів</p> <p>використання сенсорного досвіду для пізнання</p> <p>4. Тілесна рефлексія навички самоспостереження за тілесними відчуттями, ритмом дихання</p> <p>усвідомлення рухових можливостей свого тіла</p> <p>усвідомлення процесу свого дорослішання і змін у собі</p> <p>5. Тілесна регуляція управління диханням</p> <p>довільна регуляція рухової активності</p> <ul style="list-style-type: none"> • за візуальним зразком • за словесною інструкцією 	<p>- описує те, що бачить, чує, до чого торкається у даний момент; - порівнює предмети на дотик, на слух, на вигляд, на нюх, на смак за протилежними ознаками (<i>холодне-тепле, гостре-тупе, темне-світле, м'яке-тверде, гладке-шорохувате тощо</i>);</p> <p>- серед запропонованих матеріалів (картинок, предметів тощо) підбирає більше п'яти прикладів: <i>“що може пахнути?”; “що буває солодким?”; “що буває важким?”</i> тощо;</p> <p>- співвідносить стан свого самопочуття на даний момент із картинкою, піктограмою чи фотозображенням; - розрізняє ротовий та носовий вдих-видих; - фіксує і називає в даний момент стан напруження-розслаблення м'язів;</p> <p>- називає індивідуальні рухові можливості свого тіла (<i>“я стрибаю високо, вмю нечутно ходити ...”</i>);</p> <p>- має уявлення про свої фізичні вміння, можливості і як вони змінюються з віком;</p> <p>- здійснює плавний довготривалий вдих-видих у зручному для себе темпі;</p> <p>- здійснює синхронні рухи у заданому ритмі відповідно до зразка; - розпочинає та зупиняє рух відповідно до заданого сигналу; - імітує рухову послідовність із трьох елементів; - свідомо напружує і розслабляє м'язи (стиснути кулак — розпрямити долоню);</p>
<p>Психічне Я</p>	
<p><i>Мої емоції</i></p>	<p>Учень / учениця:</p>

<p>1. Сприйняття, розпізнавання почуттів та емоцій поняття про основні емоції: радість, злість, страх, смуток, інтерес, образа;</p> <p>2. Вираження власних почуттів та емоцій вираження свого настрою та емоційних станів невербальними засобами виразності</p>	<ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про основні емоції, - знає як їх назвати і впізнає їх на картинках; - підбирає картинку із зображенням емоції, яка відповідає його / її внутрішньому емоційному стану; - за допомогою психолога пригадує епізоди казок, мультфільмів чи оповідань, де герой відчував відповідне почуття; - має уявлення про причини виникнення емоцій: «що змушує мене радіти/ сумувати/ сердитися/ ображатися/ дивуватися» тощо; - показує мімікою різноманітні емоційні вирази обличчя; - виражає власний емоційний стан мімікою, звуками, жестами, дотиком, позою тіла;
<p><i>Мої потреби і бажання</i></p> <p>Фізіологічні потреби Поняття про фізіологічні потреби</p> <p>інтероцептивні відчуття</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про основні потреби свого тіла (<i>їсти, спати, митися</i> тощо) - вміє розрізняти інтероцептивні відчуття (спраги, голоду, втоми, сонливості) та словесно повідомляти про них;
<p><i>Ставлення до себе:</i></p> <p>1. Позитивний образ свого Я: моє ім'я: усвідомлення та позитивне сприймання свого імені ознайомлення із сильними сторонами Я (переваги і ресурси людини)</p> <p>усвідомлення своїх умінь</p> <p>3. Як я змінюся, коли расту (оцінка себе у часовій перспективі) порівняння себе із собою в минулому уявлення про психологічні та фізичні зміни у собі залежно від минулого, сьогодення, майбутнього</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає зменшувально-пестливі форми свого імені; - має уявлення про те, які в людини можуть бути сильні сторони; - серед запропонованих сюжетних картинок обирає ті, що, на його / її думку, ілюструють сильні сторони людини; - називає свої вміння: навчальні, побутові, творчі; - за допомогою дорослого порівнює себе із собою у минулому, розповідає, що змінилося; - з опорою на підказки розповідає на тему “Як я змінюся, коли расту”;

<p><i>Активність Я (самовираження)</i></p> <p>1. Мої вольові якості: дисциплінованість, дотримання правил</p> <p>витримка</p> <p>самостійність</p> <p>навички прийняття рішень</p> <p>ініціативність</p> <p>наполегливість</p> <p>2. Моя творчість творчий самовияв спонтанність</p> <p>3. Моя гра рухливі ігри, організовані дорослим</p> <p>сюжетно-рольова гра: задум гри, постановка ігрових цілей та задач</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - приймає встановлений для певної діяльності порядок, знає, що доречно і що не доречно під час уроку (<i>на уроці сидить за партою, не виходить з класу без дозволу</i> тощо); - дотримується простих правил: чемно звертається, не заважає іншим, запитує дозволу, не відбирає іграшки; - розрізняє поняття <i>моє, твоє, чуже, наше спільне</i>; - <i>повертає на свої місця речі, якими користувався/-лась</i>; - чекає своєї черги, стежить, щоб інші теж дотримувалися черги; - складає свої речі на місце; - бере участь у домашній праці, виконує домашні обов'язки; - вибирає матеріали для роботи чи гри, прибирає за собою; - здійснює вибір одного з двох варіантів; - проявляє ініціативу у грі; - підключається до гри з однолітками в малій групі; - може організувати власну індивідуальну гру, ініціювати спільну; - робить повторні спроби, якщо не вдається досягти результату; - малює (ліпить, робить аплікацію тощо) без задуму; - вільно рухається під музику; - охоче грає в рухливі ігри; - дотримується правил рухливої гри; - самостійно домовляється перед початком гри з іншими дітьми; - втілює задум за допомогою реалізації кількох послідовних ігрових
--	--

<p>ігрові дії, ігрові предмети</p> <p>правила гри</p> <p>зміст гри</p> <p>сюжет (ланцюжок рольових дій, рольових діалогів)</p>	<p>задач;</p> <ul style="list-style-type: none"> - вільно використовує предмети-замінники та уявні предмети, дає їм словесні позначення; - виконує правила відповідно до взятої на себе ролі; - стежить за дотримання правил гри іншими дітьми; - відображує взаємостосунки дорослих; - комбінує епізоди казок та реального життя; - з'являються розгорнуті та різноманітні суспільні сюжети;
--	---

Соціальне Я

<p><i>Моє оточення</i></p> <p>1. Усвідомлення свого оточення та його значення у своєму житті:</p> <p>моя сім'я</p> <p>моя роль у сім'ї (донька / син, сестра / брат, онука / онук)</p> <p>мій клас (відчуття себе частиною спільноти ровесників)</p> <p>2. Міжособистісна взаємодія</p> <p>звертання до знайомих / незнайомих дорослих та дітей</p> <p>вміння говорити про себе у ситуації знайомства</p> <p>співпраця</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - визначає склад своєї сім'ї; - має уявлення про обов'язки кожного члена сім'ї; - визначає своє місце у сімейній структурі; - звертається до однокласників на ім'я; - почуває себе впевнено і комфортно у дитячому колективі; - демонструє доброзичливе ставлення до інших; - знає основні правила взаємодії із оточуючими людьми: вживає слова, що виражають прохання, подяку, вибачення; - знає різні слова на позначення привітання-прощання; - знайомиться і знає, що говорити у ситуації знайомства; - демонструє здатність дотримуватися правил взаємодії із дорослими та
--	--

<p>поняття “дружби” та її ознак</p> <p>добрі справи</p> <p>3. Соціальні ролі статеворольова поведінка</p> <p>роль школяра</p> <p>розширення рольового репертуару</p>	<p>ровесниками у спільній діяльності;</p> <ul style="list-style-type: none"> - виражає бажання допомогти; - прагне домовлятися; - намагається узгоджувати свої дії з ровесником у спільній практичній діяльності; <p>- має уявлення, що таке дружба і які її ознаки;</p> <ul style="list-style-type: none"> - розрізняє, які справи добрі, а які — ні; - робить добрі справи; - серед запропонованих сюжетів (зображення чи текст) вибирає ті, що ілюструють добрі справи, а які — ні; <ul style="list-style-type: none"> - називає спільне і відмінне у поведінці хлопчика і дівчинки; - з допомогою дорослого визначає спільне і відмінне між хлопчиком і чоловіком, дівчинкою і жінкою; - вибудовує і називає статево-вікову послідовність (від немовлячого віку до старості); <ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про нову роль школяра; - з опорою на підказки розповідає, що змінилося в його/ її житті з початком шкільного навчання; <ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про поведінку у різних ситуаціях, залежно від соціальної ролі (я - пішохід, я- пацієнт, я- покупець, я - пасажир тощо)
---	---

ДРУГИЙ КЛАС
105 годин (3 години та тиждень)

Зміст психокорекційної роботи:	Очікувані результати:
Фізичне Я	
<p><i>Моє тіло:</i></p> <p>1. Тілесний образ цілісне позитивне сприйняття свого тіла</p> <p>зовнішність</p> <p>ставлення до тіла</p> <p>2. Схема тіла (внутрішнє уявлення про тіло як єдине ціле з визначеними границями, що чітко відображає розташування та розміри його складових, відчуття положення тіла у просторі, рухові можливості)</p> <p>орієнтація у схемі тіла</p> <p>орієнтація у просторі відносно об'єктів</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає, чим важливе тіло для людини; - розповідає про призначення і важливість окремих внутрішніх органів тіла та його зовнішніх частин; - розповідає, чим відрізняється тіло людини від тварини; - позитивно відгукується про власне тіло (<i>я вдячний своїм ногам, бо з їх допомогою я ходжу, граю у м'яча</i>); - описує себе, свою зовнішність, не оцінюючи її; - розповідає про свої навички турботи про тіло (самогігієна, одяг, сон тощо); - показує свої частини тіла (<i>голова, потилиця, плечі, шия, груди, живіт, спина тощо</i>), обличчя (<i>чоло, ніс, ніздрі, брови, вії, вилиці, щоки, підборіддя, губи тощо</i>), верхніх і нижніх кінцівок (<i>пальці, стопа, п'ята, гомілка, литка, коліно, стегно, сідниці, кисть, лікоть, долоня</i>); - з допомогою дорослого називає місцезоташування частин тіла відносно середньої лінії тіла (ліворуч-праворуч) та відносно одне одного (<i>над, під, між</i>); - визначає своє місцезоташування у просторі відносно об'єктів (<i>я стою перед стільцем</i>); - визначає місцезоташування у просторі одних об'єктів відносно інших; - може приблизно визначити: з якої відстані дістане предмет витягнутою рукою; куди дістане, якщо махне ногою вбік; скільки потрібно місця,

<p>усвідомлення своєї кінесфери: простору навколо тіла, в межах якого відбуваються рухи максимальної амплітуди;</p> <p>3. Сенсорні відчуття: сприймання та розрізнення зорових, слухових, нюхових, смакових, тактильних, пропріоцептивних відчуттів;</p> <p>використовує сенсорний досвід для пізнання</p> <p>4. Тілесна рефлексія навички самоспостереження за тілесними відчуттями, ритмом дихання</p> <p>усвідомлення рухових можливостей свого тіла усвідомлення процесу свого дорослішання і змін у собі</p> <p>5. Тілесна регуляція саморегуляція дихання</p> <p>свідоме управління руховою активністю (за візуальним зразком, за слуховим / візуальним сигналом, словесною інструкцією):</p>	<p>щоб пройти, розставивши руки в сторони;</p> <ul style="list-style-type: none"> - описує те, що бачить, чує, до чого торкається у даний момент; - називає свої відчуття (<i>холодне-тепле, гостре-тупе, темне-світле, голосне-тихе, м'яке-тверде тощо</i>); - викладає предмети в ряд за градацією ознак (світле-світліше-темне; важкий-легший-легкий; гучний-гучніший-тихий); - розрізняє на слух, на смак, на дотик шість із десяти предметів; - показує на власному тілі місце дотику; <p>- підбирає щонайменше сім прикладів: “<i>що може пахнути / гріти / торохтіти?</i>”; “<i>що буває кислим / гострим / мокрим?</i>” тощо;</p> <ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про добре і погане самопочуття, використовує слова для їх означення (<i>втома, бадьорість, сонливість, хворобливість</i>); - помічає залежність ритму дихання від ситуації: у стані спокою, після присідань/ підстрибувань; - відслідковує, в яких ситуаціях у м'язах тіла з'являється напруження, а в яких — розслаблення; - розповідає про рухові можливості свого тіла (“<i>я бігаю швидко, стрибаю на одній нозі...</i>”); - розповідає, як змінювалося його / її тіло у процесі росту; <p>- за потреби використовує дихальні вправи, щоб відновити свій звичайний спокійний ритм дихання;</p> <ul style="list-style-type: none"> - зупиняє рух відповідно до заданого сигналу; - відтворює заданий ритм ногами, руками, пальцями тощо; - імітує рухову послідовність із трьох і більше елементів; - координує свої рухи і пересування у просторі згідно мовленнєвих інструкцій; - здійснює синхронні рухи у заданому ритмі відповідно до зразка;
--	--

Психічне Я

<p><i>Мої емоції</i></p> <p>1. Сприйняття та розпізнавання почуттів та емоцій поняття про основні емоції: радість, гнів, страх, смуток, інтерес, образа, сором, огида</p> <p>2. Вираження емоцій вираження свого настрою та емоційних станів невербальними засобами виразності</p> <p>називання емоцій словами</p> <p>3. Емоційна децентрація здатність поставити себе на місце іншого</p> <p>поняття про співчуття та емпатію</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає про основні емоції і впізнає їх на картинках; - наслідує мімікою різноманітні емоційні вирази обличчя; - з допомогою дорослого наводить приклади ситуацій в яких можуть виникати радість/ гнів/ страх/ сором/ образа/ огида тощо; - підбирає картинку із зображенням емоції, яка відповідає його / її внутрішньому стану в даний момент; - пригадує й описує свої емоції, які переживав у нещодавньому минулому; - за допомогою дорослого визначає емоційний стан героїв казок, оповідань; - повідомляє про свій емоційний стан (<i>“страшно, не подобається, цікаво”</i>) різними засобами виразності (мімікою, жестами, дотиком тощо); - виражає своє ставлення до подій, об’єктів, людей, використовуючи фрази <i>“подобається-не подобається, мені цікаво — не цікаво”, “мене лякає”</i> тощо; - використовує слова для означення власного поточного стану: <i>“Я боюся”, “Я сумую”</i> тощо; - помічає зміни емоційного стану близьких людей; - намагається зрозуміти і з допомогою дорослого пояснити переживання іншої людини; - має уявлення про співчуття та емпатію; - проявляє співчуття з власної ініціативи;
--	--

<p><i>Мої потреби і бажання</i></p> <p>1. Фізіологічні потреби усвідомлення учнями потреб свого тіла способи задоволення потреб</p> <p>2. Вподобання усвідомлення вподобань у поточному моменті визначення вподобань: “Що я люблю, що не люблю?”</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає про свої основні тілесні потреби, вміє їх розрізняти та повідомляти про них; - розповідає, як діяти в ситуаціях, коли відчуває потребу; - розрізняє і називає, що хотілося б робити (істи, гратися тощо), а чого б не хотілося в даний момент; - розповідає про свої вподобання, вживаючи фразу “мій/ моя/ моє улюблений (-а)...”
<p><i>Ставлення до себе:</i></p> <p>1. Уявлення про особистісні якості риси характеру</p> <p>2. Позитивний образ свого Я: позитивне самосприйняття</p> <p>уявлення про свої можливості</p> <p>усвідомлення своїх вмінь</p> <p>3. Як я змінююся, коли расту (оцінка себе у часовій перспективі) порівняння себе із собою в минулому усвідомлення процесу свого дорослішання і змін у собі залежно від минулого, сьогодення, майбутнього</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про людські риси характеру: <i>доброта, грубість, працьовитість, лінощі, боязливість, охайність, хитрість, вірність, турботливість, сміливість;</i> - виражає позитивне ставлення до себе в різний спосіб; - позитивно відгукується про себе, незалежно від ситуації; - експериментує та на основі власного досвіду визначає свої адекватні можливості; - розповідає про улюблені справи; - розповідає про свої вміння, які вміє робити добре: навчальні, соціальні, побутові, творчі; - пригадує і розповідає “Який я був у минулому?”; - називає вміння, яких хотів би навчитися (<i>малювати, керувати машиною, шити одяг тощо</i>); - розрізняє речі, які дозволено і не дозволено робити самостійно;
<p><i>Активність Я (самовираження)</i></p> <p>1. Мої вольові якості:</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - приймає встановлений для певної діяльності порядок, знає, що доречно

дисциплінованість, дотримання правил	і що не доречно в різних ситуаціях (<i>на уроці сидить за партою, не виходить з класу без дозволу тощо</i>); - дотримується правил: чемно звертається, не заважає іншим, запитує дозволу, не забирає чужі речі, чекає своєї черги; - своєчасно виконує прості доручення вчителя; - за допомогою слів дорослого корегує власну поведінку; - пояснює, які можуть бути наслідки при недотриманні правил;
самостійність: самообслуговування, прийняття рішень, здійснення вибору, висловлення власної думки з приводу дитячої проблеми;	- складає свої речі на місце; - обирає місце для роботи, необхідні матеріали, прибирає за собою; - висловлює свою думку з приводу дитячої проблеми; - бере участь у домашній праці, виконує домашні обов'язки, розповідає про них; - самостійно здійснює вибір діяльності серед запропонованих дорослим варіантів і пояснює його;
наполегливість	- в умовах неуспіху продовжує діяльність протягом певного часу; - прагне доводити до кінця розпочату справу;
витримка	- розуміє доречність своє поведінки і може стримати миттєве бажання;
ініціативність	- дотримується ігрової інструкції; - проявляє ініціативу у грі,
2. Моя творчість творчий самовияв	- використовує придатні для творчості засоби (фарби, глина, папір тощо) для отримання задоволення від процесу творчості без орієнтації на результат;
розвиток уяви	- в будь-якому порядку малює лінії (розташовує клаптики паперу, камінчики, намистинки тощо) і намагається побачити образ, визначити, на що це схоже; - поєднує елементи вже існуючих предметів, істот та вигадує для них назви, розповідає про призначення;
створення власних образів	- показує тілом характерні рухи тварин, людей різного віку і професій; - імпровізує під музику, самостійно створює різні образи у процесі
втілення в рухах образів уяви за власним бажанням	

<p>3. Моя гра рухливі ігри</p> <p>сюжетно-рольова гра задум гри, постановка ігрових цілей та задач</p> <p>ігрові дії, ігрові предмети</p> <p>правила гри</p> <p>зміст гри</p> <p>сюжет гри (послідовність взаємопов'язаних подій)</p>	<p>ігрової взаємодії;</p> <ul style="list-style-type: none"> - дотримується правил рухливої гри; - обговорює задум гри з іншими учасниками, з'ясовує точку зору партнера, прагне досягти спільного рішення; - цікавиться довготривалою перспективою гри; - імпровізує, вносить нові ідеї в намічений перед початком гри план; - замінює ігрову дію словом; - використовує підручний матеріал для заміни необхідних предметів; - усвідомлює, що дотримання правил є умовою реалізації ролі; - створює моделі різноманітних стосунків між людьми; - спільно і творчо розвиває сюжет, використовуючи знання, отримані зі спостережень, книжок, розповідей, мультфільмів;
--	--

Соціальне Я

<p><i>Міжособистісна взаємодія</i></p> <p>1. Усвідомлення свого оточення та його значення у своєму житті: моя сім'я</p> <p>мій рід мій клас</p> <p>2. Міжособистісна взаємодія довіра у групі</p> <p>активність у групі</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - називає обов'язки кожного члена сім'ї по відношенню один до одного; - за допомогою дорослого розповідає, чим для нього / неї важлива сім'я; - має уявлення про власний рід; - розповідає про свій клас; - почуває себе впевнено і комфортно у дитячому колективі; - демонструє доброзичливе ставлення до інших; - пропонує ідеї для спільної діяльності;
---	--

співпраця	<ul style="list-style-type: none"> - співпрацює з іншими, дотримуючись правил взаємодії;
поняття “дружби” та її ознак	<ul style="list-style-type: none"> - узгоджує свої дії з ровесником у спільній практичній діяльності; - виражає бажання допомогти;
турбота про інших	<ul style="list-style-type: none"> - має друга і вміє розповісти про нього; - розповідає, які якості притаманні справжній дружбі; - вибирає серед сюжетних малюнків ті, що зображують “Як не вчинив би справжній друг”;
повага до інших (до менших, старших, до людей праці)	<ul style="list-style-type: none"> - виконує діяльність, яка має на меті допомагати або опікуватися чи турбуватися про когось; - знає, як виразити свою підтримку іншому; - вміє бачити хороше в собі та інших; - розповідає на тему “як я турбувався про близьких”; - має уявлення, як і чому слід поважати до інших;
добрі справи	<ul style="list-style-type: none"> - пояснює, що таке добрі справи; - за допомогою психолога серед казкових сюжетів знаходить ілюстрації основних моральних цінностей;
3. Соціальні ролі	
роль школяра	<ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про шкільні обов’язки, виконує хоча б один із них протягом певного часу; - обирає серед запропонованих сюжетів (на малюнках і на слух) ті, що ілюструють шкільні ситуації; - з опорою на підказки розказує про шкільні події; - розповідає, що означає бути учнем;
усвідомлення власних соціальних ролей	<ul style="list-style-type: none"> - знає, як поводитися у різних ситуаціях, залежно від соціальної ролі (хлопчик-дівчинка, я у школі, я в гостях, я в театрі, я у магазині);
розширення рольового репертуару (прогривання різних соціальний ролей)	<ul style="list-style-type: none"> - у грі бере на себе роль інших (дорослих, дітей, представників різних професій тощо);

ТРЕТІЙ КЛАС
105 годин (3 години та тиждень)

Зміст психокорекційної роботи:	Очікувані результати:
Фізичне Я	
<p><i>Моє тіло:</i></p> <p>1. Тілесний образ позитивне сприйняття свого тіла зовнішність ставлення до тіла</p> <p>2. Схема тіла (внутрішнє уявлення про тіло як єдине ціле з визначеними границями, що чітко відображає розташування та розміри його складових, відчуття положення тіла у просторі, рухові можливості) орієнтація у схемі тіла</p> <p>орієнтація у просторі</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none">- виражає вдячність своєму тілу, наприклад, <i>“я дякую своїм вухам за те, що допомагають мені чути”</i> тощо;- описує свою зовнішність, не оцінюючи її;- знає про те, як турбуватися про власне тіло; - описує та називає місцезнаходження частини тіла, обличчя, верхніх і нижніх кінцівок (вгорі-внизу; праворуч-ліворуч; спереду-ззаду, всередині-ззовні);- може показати одночасно дві частини свого тіла (<i>напр., праве вухо і лівий бік</i>); - виконує завдання на розташування свого тіла у просторі відносно інших об’єктів (<i>стань так, щоб стілець був праворуч від тебе</i>);- виконує завдання на розміщення предметів відносно себе згідно двокомпонентної слухової інструкції;- визначає розташування предметів у просторі відносно інших об’єктів (<i>під, над, між, попереду, позаду, всередині, ліворуч, праворуч</i>); - чітко визначає, скільки йому/їй потрібно місця для виконання фізичних

<p>усвідомлення своєї кінесфери: простору навколо тіла, в межах якого відбуваються рухи максимальної амплітуди</p> <p>3. Сенсорні відчуття: сприймання та розрізнення зорових, слухових, нюхових, смакових, тактильних, пропріоцептивних відчуттів</p> <p>4. Тілесна рефлексія самоспостереження за тілесними відчуттями, ритмом дихання</p> <p>усвідомлення рухових можливостей свого тіла</p> <p>усвідомлення процесу свого дорослішання і змін у своєму тілі;</p> <p>4. Тілесна регуляція саморегуляція</p> <p>управління руховою активністю</p>	<p>вправ, щоб нікого не зачепити;</p> <ul style="list-style-type: none"> - описує те, що бачить, чує, до чого торкається у даний момент; - характеризує свої відчуття; - викладає предмети в ряд за градацією чотирьох ознак (<i>найсвітліше-світле-темне-найтемніше</i>); - підбирає щонайменше десять прикладів: “<i>що буває духмяним (кислим, гострим... тощо)?</i>”; - розрізняє на слух, на смак, на дотик, на запах сім із десяти предметів; - з опорою на підказки описує предмет відповідно до різних сенсорних відчуттів: на вигляд, на дотик, на смак, на нюх, які звуки він здатен видавати; - може визначити і назвати своє самопочуття, розпізнає ознаки хвороби; - помічає залежність ритму дихання від емоційного стану: хвилювання, збудження, спокій; - визначає виникнення напруження в тілі, може вказати на місце його локалізації та розповідає про причини його появи; - розповідає та дає описово-порівняльну характеристику руховим можливостям свого тіла (“<i>я бігаю швидше, ніж ...</i>”), - наводить приклади нових фізичних можливостей тіла, які виникають і змінюються з часом; - може впливати на свій фізичний стан за допомогою дихальних вправ та самомасажу (може зняти напруження, активізувати свій стан тощо); - імітує рухову послідовність із трьох і більше елементів; - координує свої рухи і пересування у просторі згідно мовленнєвих інструкцій з 2-3 компонентів (<i>зроби чотири кроки вперед, поверни ліворуч і сядь на стілець</i>); - здійснює синхронні рухи у заданому ритмі відповідно до зразка; - відтворює заданий ритм ногами, руками, пальцями;
--	--

- самостійно придумує ритмічні малюнки;

Психічне Я

Мої емоції

1. Сприйняття та розпізнавання власних почуттів та емоцій
поняття про основні емоції: радість, гнів, страх, смуток, інтерес, образа, сором, огида, вина тощо

2. Вираження емоцій
вираження свого настрою та емоційних станів невербальними засобами виразності

називання емоцій словами

3. Емоційна децентрація
Співчуття та емпатія

4. Рефлексія
причини виникнення емоцій

Учень / учениця:

- наслідує мімікою різноманітні емоційні вирази обличчя;
- наводить приклади ситуацій в яких можуть виникати радість/ гнів/ страх/ сором/ образа/ огида тощо;
- підбирає картинку із зображенням емоції, яка відповідає його / її внутрішньому стану в даний момент;
- пригадує й описує свої емоції, які переживав у нещодавньому минулому;
- демонструє свої емоції іншим (без слів: мімікою, звуками, жестами чи дотиком, усім тілом);
- використовує голос для вираження емоцій (зміна тону, гучності);
- підбирає відповідні слова, щоб описати свої емоційні переживання;
- помічає зміни емоційного стану близьких людей, проявляє уважність, співчуття з власної ініціативи;
- з допомогою дорослого підбирає відповідні слова, щоб описати емоційні переживання іншої людини;
- робить спробу оцінити власний вчинок з точки зору його наслідків для фізичного та емоційного стану іншої людини та для самого себе;
- розрізняє причини виникнення емоцій: «що змушує мене радіти/ сумувати/ сердитися/ ображатися/ дивуватися/ соромитися» тощо;

Мої потреби і бажання

1. Фізіологічні та психологічні потреби та бажання
усвідомлення учнями своїх потреб (фізіологічних та психологічних)

Учень / учениця:

- розпізнає свої тілесні потреби;

<p>вміння розпізнавати та повідомляти про те, чого потребує усвідомлення бажань</p> <p>2. Вподобання визначення і вербалізація своїх вподобань</p>	<ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про психологічні потреби людини; - розрізняє і називає, що хоче, що не хоче; - розповідає про свої смаки, інтереси, пріоритети у діяльності, одязі, їжі тощо;
<p><i>Ставлення до себе</i></p> <p>1. Уявлення про особистісні якості риси характеру</p> <p>2. Позитивний образ свого Я: усвідомлення своїх особистісних якостей сильні сторони свого Я (уміння, переваги та можливості)</p> <p>почуття компетентності</p> <p>почуття гідності</p> <p>3. Як я змінююся, коли расту (оцінка себе у часовій перспективі) усвідомлення процесу свого дорослішання і змін у собі</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про людські риси характеру: <i>товариськість, чуйність, грубість, лагідність, працьовитість, лінощі, скромність, охайність, турботливість, чесність, брехливість, хитрість, сором'язливість, впевненість, доброта тощо;</i> - з допомогою дорослого розповідає, що означає бути чемним, чесним, добрим, товаришким тощо; - має уявлення про свої якості та називає їх словами; - називає, що подобається татові / мамі у ньому / ній; - називає, що вміє робити добре: навчальні, соціальні, побутові, творчі; - демонструє впевненість у хоча б одному із видів діяльності; - має уявлення про почуття гідності; - розповідає про свої зовнішні і внутрішні зміни в минулому порівняно з теперішнім та майбутнім; - розповідає про свої плани на майбутнє; - називає вміння, яких хотів би навчитися;
<p><i>Активність Я (самовираження)</i></p> <p>1. Мої вольові якості: дисциплінованість, дотримання правил</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - пояснює значення поняття “правил” та їх призначення; - усвідомлює важливість дотримання правил і пояснює наслідки при їх

<p>витримка</p>	<p>порушенні; - наводить приклади загальноприйнятих правил (<i>складати свої речі на місце, мити руки перед прийомом їжі, не вживати образливих слів тощо</i>);</p>
<p>наполегливість</p>	<p>- може загальмувати дію за сигналом, стримати миттєве бажання, - може зачекати; - під керівництвом дорослого здійснює самоконтроль та самокорекцію власних дій;</p>
<p>організованість</p>	<p>- прагне доводити до кінця розпочату справу; - проявляє наполегливість при виконанні завдання в ускладнених умовах (перешкоди, невдачі);</p>
<p>самостійність: прийняття рішень, здійснення й обґрунтування свого вибору, висловлення власної точки зору</p>	<p>- за допомогою дорослого визначає мету, може утримувати її у пам'яті, докладати зусилля заради досягнення мети; - за допомогою дорослого планує свою діяльність, враховуючи часові затрати;</p>
<p>ініціативність</p>	<p>- обирає місце для роботи, визначає підходи до вирішення поставленої проблеми, необхідні матеріали, прибирає за собою; - бере участь у домашній праці, виконує домашні обов'язки, розповідає про них; - здійснює вибір і може пояснити його; - розрізняє речі, які можна і не можна робити самостійно дітям;</p>
<p>2. Моя творчість творчий самовияв</p>	<p>- проявляє ініціативу, пропонує свої ідеї при виконанні діяльності;</p> <p>- використовує придатні для творчості засоби (фарби, глина, папір тощо) для отримання задоволення від процесу творчості без орієнтації на результат;</p>
<p>уява</p>	<p>- в будь-якому порядку малює лінії (розташовує клаптики паперу, камінчики, намистинки тощо) і намагається побачити образ, визначити,</p>

<p>фантазія</p> <p>втілення в рухах образів уяви за власним бажанням</p> <p>3. Гра</p> <p>рухливі ігри</p> <p>режисерська гра (різновиди лялькового театру)</p> <p>гра-драматизація</p>	<p>на що це схоже;</p> <ul style="list-style-type: none"> - фантазує на тему “якби я був чарівником...”, “якби у мене була супер сила...”; - придумує незвичні рухи, імпровізує під музику; - самостійно придумує ритмічні малюнки; - поєднує елементи вже існуючих предметів, істот та вигадує для них назви, розповідає про призначення; - домальовує незавершені зображення; <p>- проявляє ініціативу у грі;</p> <ul style="list-style-type: none"> - бере участь у театралізованих постановках, організованих дорослим; - показує тілом характерні рухи тварин, людей різного віку і професій; - імітує голоси тварин, птахів; - використовує елементи психодрами, щоб передати настрій героя глядачам; - передає характер героя за допомогою зміни голосу;
<p>Соціальне Я</p>	
<p><i>Міжособистісна взаємодія</i></p> <p>1. Я у групі</p> <p>емоційне зближення у групі, почуття довіри і захищеності</p> <p>вміння розповідати про себе</p> <p>співпраця</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - почуває себе комфортно у групі; - розповідає іншим у групі про себе, свої інтереси, важливі моменти свого життя; <ul style="list-style-type: none"> - цікавиться іншими членами групи; - слухає, коли хтось говорить; - співпрацює з іншими у взаєморозумінні; - вміє домовитися, узгоджує свої дії з ровесником у спільній практичній діяльності; - виділяє в іншій людині її переваги і може висловлювати підтримку та схвалення вербальним або невербальним способом;

<p>навички емоційно-безпечної поведінки</p> <p>взаємодопомога поняття дружби та її ознак</p> <p>турбота про інших</p> <p>повага до інших</p> <p>добрі вчинки</p>	<ul style="list-style-type: none"> - висловлює власні судження з приводу поведінки інших дітей та дорослих; - адекватно реагує на події, вчинки, результати діяльності; - намагається застосовувати самоконтроль у конфліктних ситуаціях; - з опорою на підказки описує свого друга; - вміє надати підтримку другові, пропонує йому свою допомогу і допомагає відповідно до ситуації; - розповідає які якості притаманні справжній дружбі; - виконує працю, яка має на меті допомагати або опікуватися чи турбуватися про когось; - розповідає на тему “як я турбувався про близьких”; - називає, як розпізнати повагу; - малює на тему “добро і зло”; - проявляє інтерес до добрих справ і наводить приклади власних добрих справ;
<p><i>Соціальні ролі</i></p> <p>1. Я - школяр шкільні правила шкільні обов’язки</p> <p>2. розширення рольового репертуару</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - виконує свої шкільні обов’язки; - розказує про події шкільного життя, які найбільше запам’яталися; - розповідає, що означає бути учнем третього класу; - у грі бере на себе роль інших (дорослих, дітей, представників різних професій тощо); - в іграх-драматизаціях виконує ролі людей різних соціальних станів;

ЧЕТВЕРТИЙ КЛАС
105 годин (3 години та тиждень)

Зміст психокорекційної роботи:	Очікувані результати:
Фізичне Я	
<p><i>Самопізнання “Моє тіло”:</i></p> <p>1. Тілесний образ зовнішність</p> <p>ставлення до тіла</p> <p>2. Схеми тіла(внутрішнє уявлення про тіло як єдине ціле з визначеними границями, що чітко відображає розташування та розміри його складових, відчуття положення тіла у просторі, рухові можливості) орієнтація у схемі тіла</p> <p>орієнтація у просторі</p> <p>використання простору відносно себе попереду, ззаду, вгорі, внизу, праворуч, ліворуч;</p> <p>квазіпросторові уявлення</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - самостійно описує себе, свою зовнішність, використовуючи прикметники позитивного забарвлення; - усвідомлює можливості та об’єктивні обмеження людського тіла (<i>не може літати, жити під водою...</i>); - називає те, що подобається у власній зовнішності; - знаходить спільне і відмінне у своїй зовнішності та зовнішності своїх батьків; - наводить приклади, як він / вона турботливо ставиться до свого тіла, пояснює, чому це потрібно; - орієнтується у правій-лівій стороні тіла; - може показати одночасно дві-три частини свого тіла з переходом через середню лінію (<i>лівою рукою торкнутися правого коліна, а правою рукою показати ліве око і ніс</i>); - регулює своє просторове розташування відносно інших об’єктів згідно інструкції з 2-3 компонентів (<i>стань між стільцем і шафою обличчям до вікна</i>); - виконує завдання на розміщення предметів у просторі відносно інших об’єктів згідно вербальної інструкції з 2-3 компонентів (<i>постав стілець ліворуч від вікна і поклади м’яч перед стільцем, а книгу – на стілець</i>); - використовує у мовленні прийменники для позначення розташування у просторі об’єктів відносно себе, інших людей та предметів;

<p>3. Сенсорні відчуття: сприймання та розрізнення зорових, слухових, нюхових, смакових, тактильних, пропріоцептивних відчуттів</p> <p>використання сенсорного досвіду для пізнання</p>	<ul style="list-style-type: none"> - описує те, що бачить (чує, до чого торкається) у даний момент; - характеризує свої відчуття; - підбирає щонайменше десять прикладів: <i>“що ніколи не буває сухим (теплим, гострим... тощо)?”</i>; - викладає предмети в ряд за градацією п’яти ознак (<i>найлегше-легше-легке-важче-важке</i>); - розрізняє на слух, на смак, на дотик вісім із десяти предметів; - описує і порівнює предмети відповідно до різних сенсорних відчуттів: на вигляд, на дотик, на смак, на нюх, які звуки вони здатні видавати;
<p>4. Тілесна рефлексія самоспостереження за тілесними відчуттями;</p> <p>усвідомлення рухових можливостей свого тіла;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - описує своє самопочуття в даний момент; - відчуває вплив емоційного стану на фізичний; - визначає місця виникнення напруження в тілі та причини його появи; - описує рухові тілесні можливості, використовуючи метафори (<i>“можу стояти на одній нозі, як чапля”, “ходжу тихо, як миша”</i>); - дає описово-порівняльну характеристику руховим можливостям свого тіла (<i>“я бігаю швидше, ніж ...”</i>);
<p>рефлексія зміни тіла та усвідомлення процесу свого дорослішання і змін у собі;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - розповідає про психологічні та фізичні зміни у собі порівняно із минулим чи майбутнім (<i>як я змінююсь, коли расту? Який я був /буду у минулому/майбутньому?</i>); - усвідомлює зміни тіла у часовій перспективі та процес дорослішання (немовля, дитина, школяр, підліток, юнак, чоловік, дідусь);
<p>3. Тілесна регуляція саморегуляція</p> <p>свідоме управління руховою активністю: відтворення заданого ритму ногами, руками, головою, пальцями;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - володіє навичками саморегуляції за допомогою дихальних вправ та самомасажу (може зняти напруження, активізувати свій стан тощо); - здійснює рухи різної амплітуди та сили, відповідно до інструкції; - імітує рухову послідовність із чотирьох і більше елементів; - здійснює синхронні рухи у заданому ритмі відповідно до зразка; - координує свої рухи і пересування у просторі згідно мовленнєвих інструкцій з 3 і більше компонентів (<i>зроби три стрибки вперед на одній нозі, чотири кроки праворуч, двічі обернись навколо себе і присядь</i>);

	<ul style="list-style-type: none"> - відтворює руками і ногами одночасно різні ритмічні малюнки (напр.: тупати по три рази кожною ногою по-черзі і торкатися пальцями рук стола по одному разу синхронно від мізинців до великих і в зворотному напрямку; - самостійно придумує ритмічні малюнки;
<h2 style="margin: 0;">Психічне Я</h2>	
<p data-bbox="114 459 264 491"><i>Мої емоції</i></p> <p data-bbox="114 531 987 563">1. Сприйняття та розпізнавання власних почуттів та емоцій</p> <p data-bbox="114 786 421 818">2. Вираження емоцій</p> <p data-bbox="114 826 1077 962">вираження свого настрою та емоційних станів невербальними засобами виразності (без слів: мімікою, звуками, жестами чи дотиком, усім тілом); називання своїх емоційних переживань словами;</p> <p data-bbox="114 1249 472 1313">3. Емоційна децентрація емпатія</p>	<p data-bbox="1099 459 1335 491">Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - підбирає картинку із зображенням емоції, яка відповідає його / її внутрішньому стану в даний момент; - пригадує й описує свої емоції, які переживав у нещодавньому минулому; - із власного досвіду наводить приклади ситуацій, де у нього/ неї було присутнє відповідне почуття; - виражає свій настрій тілесними рухами, мімікою, жестами; - повідомляє про свій емоційний стан словами, наприклад, вживаючи фразу “я відчуваю...”; - знає способи конструктивно висловити іншому своє незадоволення, злість, образу, гнів тощо; - активно використовує слова на позначення свого внутрішнього емоційного стану, думок, поведінки; - підбирає словесні асоціації до почуттів (<i>яким предметом / квіткою, погодою, порою року, тваринкою могло би бути почуття</i>); - помічає зміни емоційного стану інших людей, проявляє уважність, співчуття з власної ініціативи; - підбирає відповідні слова, щоб описати емоційні переживання іншої людини; - наводить приклади ситуацій, де відповідне почуття (<i>сум, страх, гнів,</i>

<p>співчуття</p> <p>рефлексія</p> <p>4. Емоційна саморегуляція</p>	<p><i>образа тощо</i>) виникало у когось іншого;</p> <ul style="list-style-type: none"> - розуміє, що таке співчуття і наводить приклади ситуацій, в яких переживав це почуття; - проявляє самоспівчуття у ситуаціях неспіху чи труднощів; - розрізняє причини виникнення емоцій: «що змушує мене радіти/ сумувати/ сердитися/ ображатися/ дивуватися/ соромитися» тощо; - робить спробу оцінити власний вчинок з точки зору його наслідків для фізичного та емоційного стану іншої людини та для самого себе; - може гальмувати прояви сильного емоційного збудження (великої радості, обурення тощо) відповідно до ситуації; - здійснює емоційне передбачення; - пояснює, чому важливо вміти керувати своїми почуттями; - робить спроби впоратися з емоціями в ситуації неспіху;
<p><i>Мої потреби і бажання</i></p> <p>1. Фізіологічні та психологічні потреби вміння розпізнавати та повідомляти про те, чого потребуєш</p> <p>2. Диференціація бажань усвідомлення бажань визначення пріоритетів</p> <p>3. Вподобання визначення і вербалізація своїх вподобань</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - називає свої потреби і розповідає про способи їх задоволення; - розрізняє і називає, що хоче, що не хоче; - з опорою на малюнки створює ієрархію власних бажань - вибирає ті книжки/ мультфільми/ діяльність, які відповідають його / її інтересам; - розповідає про свої смаки та вподобання у різних сферах; - розповідає про інтереси, пріоритети у діяльності, одязі, їжі тощо; - використовує вирази “мене цікавить...”, “для мене важливо...”, “я ціную...”

<p><i>Ставлення до себе</i></p> <p>1. Уявлення про особистісні якості риси характеру</p> <p>2. Позитивний образ свого Я: усвідомлення своїх позитивних особистісних якостей</p> <p>сильні сторони свого Я (переваги та можливості)</p> <p>почуття компетентності</p> <p>усвідомлення своїх вмінь</p> <p>3. Як я змінююся, коли расту (оцінка себе у часовій перспективі) усвідомлення процесу свого дорослішання і змін у собі</p> <p>4. Почуття гідності, самоповаги, впевненості</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про риси характеру: <i>товариськість-замкнутість, чуйність-черствість, грубість-лагідність, працьовитість-лінощі, сумлінність, старанність-недбалість, ініціативність, наполегливість, зневажливість, гідність, егоїзм, зарозумілість, скромність, охайність, турботливість, відповідальність, стриманість, вразливість, хитрість, сором'язливість-впевненість тощо;</i> - з допомогою дорослого наводить приклади, в яких проявляються зазначені вище риси характеру; - називає свої позитивні особистісні якості (напр.: <i>щедрий, працьовитий, доброзичливий, чесний тощо</i>); - називає, що, на його/ її думку, подобається його батькам у ньому/ ній; - називає свої досягнення та самостійно їх оцінює; - демонструє впевненість; - виробляє судження з приводу власних можливостей та вмінь - називає свої вміння, які вміє робити добре: навчальні, соціальні, побутові, творчі; - розповідає про свої зовнішні і внутрішні зміни “Який/ яка я був / була у минулому, зараз і в майбутньому?”; - фантазує про себе в майбутньому, розповідає про свої плани на майбутнє; - називає вміння, яких хотів би навчитися (<i>малювати, керувати машиною, шити одяг тощо</i>); - має уявлення про цінність власної думки; - відстоює словами власну гідність: “Не кричіть на мене, будь ласка”; - може висловити заперечення дорослому; - наводить приклади поведінки / особистісних якостей, вартих поваги;
--	--

<p><i>Активність Я (самовираження)</i></p> <p>I. Мої вольові якості: дотримання правил, дисциплінованість</p> <p>самостійність: прийняття рішень, здійснення й обґрунтування свого вибору, висловлення власної точки зору</p> <p>наполегливість</p> <p>організованість</p> <p>ініціативність</p> <p>2. Моя творчість уява та фантазія</p> <p>втілення в рухах образів уяви за власним бажанням</p> <p>3. Гра</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - добровільно виконує правила, встановлені колективом; - самостійно організовує свою діяльність, обирає місце для роботи, визначає підходи до вирішення поставленої проблеми, необхідні матеріали, прибирає за собою; - бере участь у домашній праці, виконує домашні обов'язки, розповідає про них; - здійснює вибір і може пояснити його; - усвідомлює як власний вибір впливає на його/ її життя; - висловлює своє власне бачення на особисті, сімейні, шкільні питання; - формулює свою думку з приводу дитячої проблеми; - прагне доводити до кінця розпочату справу; - докладає зусилля заради досягнення мети; - приймаючи навчальну мету, (в самостійній і спільній діяльності), здатен/-на долати труднощі, зберігати увагу й працездатність; - за допомогою дорослого планує свою діяльність, виставляючи пріоритети завдань і враховуючи часові затрати; - пропонує свої ідеї при виконанні діяльності; - проявляє ініціативу у грі; - домальовує незавершені малюнки - вигадує історії, казки; - самостійно придумує ритмічні малюнки; - показує тілом образи уяви; - придумує незвичні рухи відповідно до будь-якого уявного образу; - імпровізує під музику. - проявляє інтерес до змагань, хоче виграти, докладає для цього зусиль;
---	--

рухливі ігри-естафети	- радіє власній перемозі та перемозі товаришів; - гідно приймає поразку, підтримує товаришів у разі їхнього програшу;
режисерська гра	- бере участь у театральних постановках, організованих іншими дітьми; - пропонує власні сюжети для театральної постановки; - виступаючи в ролі режисера, розподіляє ролі між учасниками дійства
гра-драматизація	- використовує різні невербальні засоби для вираження емоційного стану героя; - під час розігрування сюжету, імпровізує;

Соціальне Я

<p><i>Міжособистісна взаємодія</i></p> <p>1. Я у групі емоційне зближення у групі, почуття довіри і захищеності</p> <p>співпраця</p> <p>навички емоційно-безпечної поведінки</p>	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - почуває себе комфортно у групі; - розповідає іншим у групі про себе, свої інтереси, важливі моменти свого життя; - вміє словами передавати своє прихильне ставлення до інших; - вибудовує доброзичливі стосунки з однокласниками; - вміє знаходити хороше в собі та інших; - висловлює власні судження з приводу поведінки інших дітей та дорослих; - вміє домовитися, узгоджує свої дії з ровесником у спільній практичній діяльності; - виражає бажання допомогти; - наводить приклади із власного життя, яку допомогу надавав близьким-знайомим-незнайомим людям; - демонструє здатність дотримуватися правил взаємодії із дорослими та ровесниками у спільній діяльності;
---	--

	<ul style="list-style-type: none"> - адекватно реагує на події, вчинки, результати діяльності інших членів групи; - намагається застосовувати самоконтроль у конфліктних ситуаціях; - співвідносить свою поведінку із поведінкою однолітків; - аналізує причину і наслідок своєї агресивної поведінки;
допомога іншим	<ul style="list-style-type: none"> - вміє запропонувати чи попросити про допомогу у знайомих дорослих чи ровесників; - вміє надати підтримку другові, пропонує йому свою допомогу і допомагає відповідно до ситуації;
повага до інших дружба	<ul style="list-style-type: none"> - виділяє в іншій людині її переваги і може висловлювати підтримку та схвалення вербальним або невербальним способом; - називає, як розпізнати повагу; - пояснює, які якості не притаманні дружбі; - вміє порадіти за друга;
турбота про інших	<ul style="list-style-type: none"> - пояснює, що означає бути турботливим, розповідає хто і як турбується про нього/ неї; - виконує працю, яка має на меті допомагати або опікуватися чи турбуватися про когось; - розповідає на тему “як я турбувався про близьких”; - розповідає, що означає турбуватися про молодших, про тварин, наводить приклади із власного життя
добрі вчинки розуміння власних вчинків та вчинків інших	
2. Соціальні ролі розширення репертуару соціальних ролей	<ul style="list-style-type: none"> - у грі бере на себе роль інших (дорослих, дітей, представників різних професій тощо); - в іграх-драматизаціях виконує ролі людей різних соціальних станів;

Рекомендована література:

1. Айрес Э. Дж. Ребенок и сенсорная интеграция. Понимание скрытых проблем развития / Э. Дж. Айрес. – М.: Теревинф, 2009. – 272 с.;
2. Барташнікова І.А., Розвиток уяви та творчих здібностей у дітей 5-6 років: навчальний посібник / І.А. Барташнікова, О.О. Барташніков, - 2-е вид., переробл. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 64 с.;
3. Белопольская Н. Л. Психологическая диагностика личности детей с задержкой психического развития. Изд. 2-е, испр. / Н. Л. Белопольская. – М.: Когито-Центр, 2009. – 192 с.;
4. Глозман Ж.М. Нейропсихология детского возраста: [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / Глозман Ж. М. – М.: Издательский центр «Академия», 2009. – 272 с.;
5. Истратова О.Н. Справочник психолога начальной школы (2-е изд.) / О.Н. Истратова, Т.В. Эксакусто. – Ростов н/Д: «Феникс», 2004. – 448 с. (Серия «Справочники»);
6. Каменщук Т.Д. Особливості формування просторових уявлень як однієї із складових психічної діяльності дітей в нормі та з порушеннями у розвитку / Т. Д. Каменщук // Актуальні питання корекційної освіти. - 2012. - Вип. 3. - С. 332-344. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apko_2012_3_42.pdf;
7. Психология детей с задержкой психического развития. Хрестоматия: сост. О.В. Защирина. — СПб.: Речь, 2003. — 432с.;
8. Семенович А.В. Нейропсихологическая коррекция в детском возрасте. Метод замещающего онтогенеза: Учебное пособие / А.В. Семенович. – 3-е изд. – М.: Генезис, 2010. – 474 с.;
9. Татаринцева А.Ю. Куклотерапия в работе психолога, педагога и логопеда / А.Ю. Татаринцева. – СПб.: Речь, 2007. – 102 с.;
10. Урунтаева Г.А. Практикум по детской психологии: Пособие для студентов педагогических институтов, учащихся педагогических училищ и колледжей, воспитателей детского сада / Г.А. Урунтаева, Ю.А. Афонькина: под ред. Г.А. Урунтаевой. - М.: Владос, 1995. – 291 с.;
11. Чистякова М.И. Психогимнастика / М. И. Чистякова; под ред. М. И. Буянова. - 2-е изд. - М.: Просвещение: ВЛАДОС, 1995. - 160 с.;
12. Эмоциональное развитие дошкольника: пособие для воспитателей дет. сада / [А. В. Запорожец, Я. З. Неверович, А. Д. Кошелева и др.]; под ред. А.Д. Кошелевой. - М.: Просвещение, 1985. - 176 с.: ил.;